

ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม

An Analytical Study of the Buddhist Funeral Ceremony for Dhamma Medicine Community

วรรณภา พลรบ

Wanna Pholrob

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail : wanna6538@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม 3) เพื่อวิเคราะห์พุทธวิธีการจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม

ผลการวิจัยพบว่า การจัดงานศพในพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานศพของพระพาทิยะ พระพุทธเจ้าตรัสเพียง จงยกร่างพระพาทิยะวางบนเตียงแล้วนำไปเผา ไม่มีพิธีกรรมหรือแม้แต่จิตกาธาน วิธีการที่เรียบง่ายนี้จึงลดการสิ้นเปลือง ลดความยุ่งยาก ส่วนพระบรมศพของพระพุทธเจ้าให้จัดแบบเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิ เพื่อการสักการะอย่างสูงสุด การจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม ไม่มีพิธีกรรมอะไรที่ยุ่งยาก แต่ละชีวิตใครจะได้อะไรก็เกิดจากพฤติกรรมของตนเอง ถ้ายังล้างกิเลสได้ไม่หมดยังมีส่วนเหลือ การตายก็เป็นไปตามกฎของวิภวัญจะ จนกว่าจะสิ้นกิเลส โดยใช้สารณียธรรมมาช่วยเหลือกันด้วยความเมตตา เสียสละ แรงกาย แรงใจ แรงปัญญา ร่วม เป็นการลดต้นทุนการในการจัดงานศพ

การจัดงานศพของแพทย์วิถีธรรมเป็นการจัดแบบปัญญาพาพันทุกข์ เพราะสิ่งสำคัญคือความสงบสุข การปิติอิ่มใจของญาติคือไม่ทำให้ผู้จัดเป็นหนี้ ไม่ทำให้สัตว์ตัวใดต้องตายเพราะการจัดงานศพ ปราศจากอบายมุข ไม่ผิดศีล 5 ไม่ส่งเสริมการปาณาติบาตด้วยการเลี้ยงอาหารแบบมังสวิรัต ไม่มีการสักทศพ ไม่มีการโกหก ไม่มีอบายมุขที่จะทำให้คนหลงมกมาย ส่งเสริมให้ผู้มีปัญญาได้ระลึกถึงความตายของตนเองและผู้ตาย รู้ว่าสิ่งไหนดีควรปฏิบัติ สิ่งไหนไม่ดีไม่ควรปฏิบัติ

คำสำคัญ : พุทธศาสนพิธี, พุทธวิธีการจัดงานศพ, ชุมชนแพทย์วิถีธรรม

Abstract

The objectives of this research are threefold: 1) to scrutinize Buddhist funeral arrangements, 2) to explore the funeral arrangements of the Dhamma Medicine Community, and 3) to analyze the Dhamma Medicine Community's application of Buddhist funeral arrangements.

The findings indicated that Buddhist funeral arrangements, as shown by Venerable Bahiya's funeral, are distinguished by their simplicity. The Buddha just asked that Bahiya's body be placed on a bed and burned. There were no elaborate rites or crematoriums involved. This basic strategy reduces waste and emphasizes simplicity. In contrast, managing the Lord Buddha's remains required a comparable approach to that of an emperor in order to maintain the utmost level of devotion and adoration.

Within the Dhamma Medicine Community, funeral arrangements show a similar penchant for simplicity, free of complex ceremonies. Their point of view emphasizes the idea that people bear the repercussions of their choices during their lifetime. If the defilements are not completely removed, leftover components remain. Death is just viewed as a corporeal transfer, with the cycle continuing until the defilements are totally eradicated. The practice of Saraniyadhamma, or virtues for brotherly life, which encourage mutual compassion, sacrifice, physical strength, mental strength, and wisdom, helps to reduce funeral costs.

The Dhamma Medicine Community's funeral planning policy represents the use of knowledge to alleviate suffering. The achievement of peace is the basic tenet. It promotes relatives' comfort without putting financial strain on the organizers. The funeral preparations forbid animal sacrifices, abstain from any infractions of the Five Precepts, and do not support lavish feasts, instead choosing vegetarian meals. Dishonesty, thieving, and deceitful vices are prohibited by the protocols. They create a knowledge of virtuous deeds to seek and unvirtuous actions to avoid by encouraging

conscious contemplation of mortality, both one's own and those of the departed.

Keywords : Buddhist Ceremony, Buddhist Funeral Ceremony, Dhamma Medicine Community

บทนำ

การจัดงานศพในประเทศไทย เสฐียรโกเศศกล่าวว่า การทำศพในยุคที่พระพุทธศาสนาเข้ามาแรก ๆ ต้องการป้องกันไม่ให้ผีกลับมาบวกรวนคนเป็นพิธีอันศักดิ์สิทธิ์อันเป็นบุญกุศลจึงเกิดขึ้นในที่สุด ถ้าศพใดไม่มีคนฝังหรือเผา ศพนั้นจะกลายเป็นผีเร่ร่อน คือ เป็นผีไม่มีศาล ไม่มีญาติ พระพุทธศาสนาจึงเข้ามา เพื่อทำให้พิธีอันศักดิ์สิทธิ์นี้ให้เกิดขึ้น เช่น มีการสวดพระอภิธรรม มีการนิมนต์พระไปสวด ไปฉันภัตตาหาร เป็นต้น (เสฐียรโกเศศ. 2531 : 44) การจัดงานศพแต่เดิมนิยมปฏิบัติตามจารีตดั้งเดิมของท้องถิ่นและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยไม่มีอบายมุขใด ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกียรติและอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย แต่ในยุคปัจจุบันพบปัญหาสำคัญดังต่อไปนี้

1) ค่าใช้จ่ายจากอบายมุข เช่น การตีมสังฆาและกาพนัน ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการทำกุศล แต่เป็นการสร้างอกุศล ผิดศีล พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ใดทำผิดศีล ผู้นั้นได้รับความเดือดเนื้อร้อนใจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 24 ข้อ 1 : 389 - 390) เป็นเหตุให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายสิ้นเปลืองโดยไม่เกิดประโยชน์แก่เจ้าภาพ เช่น ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้คนที่เกินจำเป็น รวมทั้งส่งเสริมการทำปาณาติบาต เจ้าภาพต้องฆ่าหมู ฆ่าวัว ฆ่าควาย ครั่ง ละหลายตัวขึ้นอยู่กับเวลาที่เก็บศพ ซึ่งไม่มีแก่นสารอะไรที่จะเป็นประโยชน์กับเจ้าภาพ และผู้ที่มาร่วมงานศพ การจัดงานศพของคนจีนเฉพาะที่ดินสำหรับจัดทำอวงซุ่ยราคาเทียบเท่าอพาร์ทเมนต์หรือบ้านหลังหนึ่งทีเดียว ไม่นับรวมพิธีเช่นไหว้ต่าง ๆ ซึ่งต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ เป็นจำนวนมาก จึงเกิดธุรกิจเกี่ยวกับศพต่อเนื่อง ตัวอย่างการจัดงานศพวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครไม่ต่ำกว่าหลักหมื่นถึงหลักแสน ขึ้นอยู่กับรูปแบบ การจัดงาน และกำลังทรัพย์ของเจ้าภาพ จากการวิจัยพบว่า มูลค่าตลาดในการประกอบงานศพแบบประเพณีนิยมตามธรรมเนียมไทยมีค่าใช้จ่ายสูงกว่า ๔๐๐-๑,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี (อารดา ฉิมมากูร, 2550 : 1)

2) ความยุ่งยาก พิธีกรรมในงานศพ พระพุทธเจ้าไม่เคยตรัสว่าต้องทำอะไรจะจัดหรือไม่จัดก็ได้ เพราะไม่มีประโยชน์อะไรกับศพ ศพเมื่อวิญญูณออกจากร่างก็ไปเกิดใหม่ตามวิบากดีร้ายที่ได้กระทำไว้ก่อนตาย ผู้อื่นไม่สามารถทำแทนกันได้ สับหรือทำพิธีไป

ตามความเชื่อและความคิดเห็นของตนเอง แต่ละทิ้งถึนจึงจัดงานศพแตกต่างกันออกไป การกระทำตามความเชื่อและความเห็นส่วนตัวทำให้เกิดพิธีกรรมที่ยุ่งยาก และเป็นเหตุให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเช่นกัน

3) ไม่พ้นทุกข์ แต่ทำให้เพิ่มทุกข์ เจ้าภาพแสดงความรักความอาลัยต่อผู้ตาย เจ้าภาพมีความสุขว่า ได้ส่งคนที่ตายไปแล้ว ไปสู่ภพภูมิที่ดี คิดว่าอย่างนั้น คือ การได้ทำบุญทำกุศล ไปให้ตามหลักการของพุทธศาสนา จึงต้องหาเงินเพื่อมาจัดการศพ สำหรับคนมีเงินก็ไม่มีปัญหาเรื่องเงิน แต่เป็นตัวอย่างไม่พ้นทุกข์ให้กับคนที่ไม่มีเงิน เพราะคนไม่มีเงินต้องวิ่งหาเงินเพื่อมาจัดงานศพ บางคนต้องขายที่ดิน บางคนทำแล้วเงินไม่พอทะเลาะกับวัดซึ่งเป็นคนจัดสรรอุปกรณ์ให้ มีตัวอย่างความทุกข์ที่มีให้เห็นอยู่มากมายในสังคม ของพระ ของโยมก็เป็นปัญหา ในบางที่ก็มีมหรสพกันอย่างเกินเลย

การจัดงานศพ มิติทางวัฒนธรรมมีทั้ง มิติทางด้านดี แล้วมิติที่ควรจะต้องแก้ไข ผู้วิจัย มองว่าปัญหาการพุ่มเฟื่อยหรือความสิ้นเปลือง เกิดจากขาดหลักการในการจัดงานศพ เพราะขาดการศึกษาหลักธรรมที่พระพุทธเจ้า ตรัสถึงศพว่าเหมือนท่อนไม้ ที่ไร้ประโยชน์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 41 : 38) ไม่เกี่ยวข้องกับความพอใจของเจ้าภาพ ปัญหาค่าใช้จ่าย ปัญหายุ่งยากที่เกิดจากพิธีกรรมที่ไม่จำเป็น ปัญหาการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก คงจะไม่มีปัญหาเหมือนในปัจจุบันนี้ ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจว่า ทำไมแพทย์วิถีธรรม ซึ่งมีจิตอาสาแพทย์วิถีธรรมอาศัยอยู่ที่ชุมชนภูผาฟ้า น้ำประมาน 70 คนจึงสามารถจัดงานศพให้เรียบง่าย ลดค่าใช้จ่าย และพวกเขาวางใจอย่างไรถึงไม่ทุกข์ จึงเข้าไปศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและหลักการของชุมชนแพทย์วิถีธรรม เพื่อให้สังคมหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาเนื้อหาสาระ และข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง นำไปเผยแพร่หรือประยุกต์ใช้ ก็จะช่วยลดปัญหาในการจัดงานศพได้อย่างมาก และการจัดงานศพก็จะเป็นบุญกุศล เป็นประโยชน์ที่แท้จริงตามหลักพุทธธรรมต่อทุกชีวิตที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม
3. เพื่อวิเคราะห์พุทธวิธีการจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้ มีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากปฐมภูมิ (Primary Source) จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 พร้อมด้วย อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปก รณวิเสส และใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informations) เป็นแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participants Observation) จำนวน 25 คน ซึ่งได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ 1) ดร.ใจเพชร กล่าจน ประธานมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย 2) จิตอาสาแพทย์วิถีธรรม ประจำสวนป่าบุญ 8 ชุมชนภูผาฟ้า น้ำ ต่าบลป่าแป๋ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 19 คน 3) ญาติผู้เสียชีวิต 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์โดยกำหนดไว้แน่นอนเป็นระบบ มีขั้นตอนในการเตรียมคำถาม ที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า (Structured Interview) ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์จะต้องตอบคำถามชุดเดียวกันและผู้สัมภาษณ์จะบันทึกคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ ด้วยการบันทึกเสียง เพื่อนำไปถอดเนื้อหาหรือจัดบันทึกลงในแบบสอบถามและเข้าไปร่วมสังเกตการณ์เป็นบางครั้ง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อให้ได้เนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย สรุปและอภิปรายผล โดยใช้รูปแบบการพรรณนา

ผลการวิจัย

1. การจัดงานศพที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าพาท่ามีหลักการ คือ

1.1 เอาศพเป็นกุศโลบายในการสอนธรรมแก่พุทธบริษัท การจัดงานศพของประชาชนเช่น นางสิริมา ทำให้ภิกษุผู้ลุ่มหลงในความงามของนางได้บรรลุธรรมขั้นโสดาบัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 5 ข้อ 327 : 180) ส่วนนางกิสาคโคตมิ หลังจากจัดงานศพให้บุตรนางเองก็บรรลุธรรมขั้นโสดาบัน บวชได้ไม่นานก็เป็นพระอรหันต์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 33 ข้อ 73 - 84: 465 - 466) พระพุทธเจ้าเล่าเรื่องพราหมณ์โพธิสัตว์ในอดีตให้

กฏุมพี (คือ ผู้มีทรัพย์) ฟังถึงครอบครัวอูรคมีการปฏิบัติธรรมอยู่ในชีวิตประจำวัน เมื่ออูรคเสียชีวิตลงก็ช่วยกันยกอูรคไปเผาเมื่อฟังเรื่องอูรคจบลงกฏุมพีก็บรรลุนิโศกบ้าน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 19-28 : 201 - 202) การจัดงานศพของครอบครัวนางปฏาจารา นางปฏาจาราก็ได้บรรลุนิโศกบ้านบวชได้ไม่นานก็บรรลุนิโศกเป็นพระอรหันต์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 33 ข้อ 488 - 502 : 453 - 454) การจัดพระศพของพระนางภัททาราชาเทวีก็ทำให้พระเจ้ามุนฑะพระสวามีถอนลูกศรจากความโศกได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 50 : 82 - 88) การจัดงานศพของพระเจ้าทีฆิติโกศลราชและพระมเหสีก็สามารถทำให้ 2 เมือง เกิดความสามัคคีปรองดอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 19 - 27: 201-202)

1.2 เรียบง่ายไร้พิธีกรรม เช่น พระพาหิยะ พระเจ้าตัสสังเพียงให้นำร่างพระพาหิยะวางบนเตียงแล้วนำไปเผา ไม่มีแม้กระทั่งการทำจิตกาธาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 10-50 : 183 -187) ส่วนพระศพของพระสารีบุตร ทำพิธีประชุมเพลิงแล้วเก็บอัฐิใส่บาตรนำถวายพระพุทธเจ้า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 19 ข้อ 733-735 : 232 - 233) การจัดพระศพพระนางปชบาดีเถรีและเหล่าภิกษุณี ช่วยกันทำจิตกาธาน สำเร็จด้วยของหอมแล้วเผา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 33 ข้อ 255 - 259 : 421)

1.3 การจัดงานพระบรมศพของพระพุทธเจ้า พระจุนทะน้องชายพระสารีบุตรทราบข่าวการตายของพระมหาวิระว่าไม่ได้วางแผนไว้ก่อนตาย จึงทำให้สาวกทะเลาะวิวาทกัน พระพุทธเจ้าจึงวางแผนก่อนปรินิพพานและให้จัดพระบรมศพแบบเดียวกับของพระเจ้าจักรพรรดิเพราะ กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี ผู้เป็นบัณฑิต ศรัทธาเคารพพระพุทธเจ้าเหมือนศรัทธาพระเจ้าจักรพรรดิ พวกเขาใช้ผ้าไหมห่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิเสร็จแล้วจึงห่อด้วยสำลีบริสุทธิ์ แล้วจึงห่อด้วยผ้าไหมอีกชั้นหนึ่ง ทำโดยวิธีนี้ จนห่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าและสำลีได้ ๑,๐๐๐ ชั้น แล้วอัญเชิญพระบรมศพลงในรางเหล็กเต็มด้วยน้ำมัน ใช้รางเหล็กอีกอันหนึ่ง ครอบแล้วทำจิตกาธานด้วยไม้หอมล้วนแล้ว ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิ สร้างสถูปของพระเจ้าจักรพรรดิไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง พวกเขาทำพิธีปฏิบัติต่อพระสรีระของพระตถาคตเหมือนอย่างที่เราปฏิบัติต่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิ พึงสร้างพระสถูปของพระตถาคตไว้ที่ทางสี่แพร่ง คนเหล่าใดจักยกกระเบื้อง ของหอมหรือจตุรณ จักถวายอภิวาทหรือจักทำจิตเลื่อมใสในพระสถูปนั้น การกระทำนั้นจักเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเหล่านั้นตลอดกาลนาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 230 : 173)

2. การจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม

การจัดงานศพในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จากความเรียบง่ายกลายเป็นยุ่งยาก การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมการตายทำให้เกิดความสะดอกจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัญหาทำให้บางอย่างที่เคยผลิตใช้เองได้ก็ไปจัดหาซื้อตามตลาดแทน ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายตามมาเป็นจำนวนมาก (สุนทร สุทรัพย์ทวีผล, 2562 : 288) สำหรับคนมีเงินก็ไม่มีปัญหาเรื่องเงิน แต่มีปัญหาเรื่องเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้กับคนที่ไม่มีเงิน เพราะเข้าใจว่าการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลต้องใช้เงินเพียงประการเดียว บางคนมีโลกธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 6 : 204) ต้องขายที่ดินเพื่อจัดงานศพ เพื่อรักษาหน้าตาทางสังคมหรือบางคนมีฐานะทางสังคมจัดงานศพอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ซึ่งอารดา ฉิมมากูร วิจัยเรื่องธุรกิจงานศพตามประเพณีนิยมตามธรรมเนียมไทยมีค่าใช้จ่ายสูงกว่า 400 - 1,000 ล้านบาทต่อปี (อารดา ฉิมมากูร, 2550 : 1) พิธีกรรมในงานศพพระพุทธรูปเจ้าไม่เคยตรัสว่าต้องทำอะไร เพราะไม่มีประโยชน์อะไรกับผู้ตาย ผู้ตายเมื่อวิญญาณออกจากร่างก็ไปเกิดใหม่ ตามกุศลอกุศลที่ได้กระทำไว้ก่อนตาย ผู้อื่นไม่สามารถช่วยอะไรได้ พิธีกรรมต่างๆ ในงานศพ สัปเหร่อจะแนะนำไปตามเชื่อและความคิดของตนเอง จากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม สร้างพิธีกรรมใหม่ขึ้นมามากมายเพื่อให้เกิดความยุ่งยาก ซับซ้อน และไม่สามารถพาใครพ้นทุกข์จากการจัดงานศพ ซึ่งการทำแบบนี้เป็นการทำผิดศีล แพทย์วิถีธรรมเห็นปัญหานี้ แนวคิดการจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม เกิดจากที่พระพุทธรูปเจ้าพาดจัดงานศพไม่ว่าจะเป็นของประชาชน ของภิกษุ ภิกษุณี มีลักษณะเหมือนกันคือเรียบง่าย ไม่มีพิธีกรรมอะไรที่ยุ่งยาก และไม่เป็นเหตุให้คนจัดงานศพต้องเดือดร้อน โดยใช้หลักพุทธธรรมไปใช้ในการจัดงานศพ เช่น อปริหานิยธรรม 7 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 134 - 135 : 78 - 81) สาราณียธรรม 6 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 8 ข้อ 274 : 368-369) วรรณะ ๙ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 317 : 306-307) กัลยาณมิตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 260 - 265 : 209 - 212) ซึ่งการจัดงานศพแบบพุทธธรรมสามารถลดภาระต่างๆ ได้ดังนี้

2.1 การลดการสิ้นเปลือง

การทำบุญที่มีเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์เป็นทำบุญที่ได้บาป 5 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 55 : 52) จึงใช้การเลี้ยงอาหารมังสวิรัต เป็นอาหารที่ไม่เบียดเบียนชีวิตใดๆ เป็นอาหารที่ถูกศีล พืชผักไร้สารพิษสามารถหาได้ภายในพื้นที่ พระสมณะทรงเว้นขาดจากการประดับตกแต่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 10 : 4) จึงไม่เน้นดอกไม้ประดับตกแต่งโลง จะมีบ้างก็หาเอาได้ในพื้นที่ เช่น ดอกไม้จีน ไบย่านาง ไม่มี

พวงหรีด พระสมณะทรงเว้นขาดจากการรับเงินและทอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 10 : 4) การถวายจตุปัจจัย ของพระ นิมนต์สมณะชาวอโศก ไม่ต้องถวายของ ท่านเมตตามาเองพร้อมกับญาติโยม ใส่น้ำมันมาเอง ไม่เรียกร้องอะไร มีแต่เอามาให้ ของโยมก็ไม่แจกของเพื่อเอาเงินมาจัดงานศพ แต่เป็นการใช้สาราณียธรรม เมตตาช่วยกันทำโดยไม่ต้องใช้เงิน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 8 ข้อ 274 : 368 - 369) อาจจะใช้เงินบ้างเท่าที่จำเป็น สมณะทรงเว้นขาดจากการฟ้อนรำ ประโคมดนตรี และดูการละเล่นที่เป็นข้าศึกต่อกุศล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 10 : 4) ไม่มีมหรสพ แต่มีการแสดงธรรม มีการสนทนาธรรม มีการแลกเปลี่ยนธรรมะ มีการพูดถึงคุณงามความดีของผู้เสียชีวิต ไม่มีอบายมุข ของขำร่วยก็เลือกเอาที่มีประโยชน์ใช้ได้จริง ดอกไม้จันทน์มีเหมือนกันแต่คนแบบกับทั่วไป เก็บเอาไม้ข้างทางก่อนถึงกองพอน กำไคร์กำมันแล้วเอาไปวางบนกองพอน ไม่มีการถวายสังฆทาน ไม่มีการถวายผ้าบังสุกุล สมัยก่อนผ้าและเครื่องใช้ของพระสงฆ์หายาก แต่สมัยนี้เต็มบ้านเต็มเมือง อัฐิบริขารมีครบถ้วนอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องถวายเพิ่ม แต่ถ้าขาดก็ถวายได้ ถ้าไม่ขาดก็ไม่จำเป็น เพราะต้องเป็นภาระให้ท่านบริหารจัดการ คนถวายก็หมดเงิน ไม่มีใครได้ใช้ประโยชน์จากถวายผ้าแบบนั้น แต่เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง กระดาษเงินกระดาษทอง ก็ไม่เผาให้เปลืองทรัพยากรโลก เพราะแต่ละชีวิตทำอะไรก็ได้สิ่งนั้นตั้งแต่ยังเป็นๆ พวกกันทำสิ่งดีๆ พวกกันลดกิเลส เกื้อกูลกัน ความดีนี้จะถูกบันทึกไว้ในจิตวิญญาณของผู้พบเห็น จะได้ข้อมูลดีๆ นั้นไปใช้ต่อไป ผู้ที่มีปัญญาเคยมีกุศลร่วมกันจะมีเหตุปัจจัยมาพบมาเห็นจะได้เอาไปใช้โดยเร็วที่สุด พวกเพียรกันปฏิบัติ แล้วก็พ้นทุกข์ไปในที่สุด เพราะมีสิ่งดีค้อยหนุนชีวิต

2.2 ลดความยุ่งยาก

ไม่มีการเคาะโลง เพื่อให้ศพมาฟังธรรม อย่าว่าแต่ฟังธรรม อย่าว่าแต่ให้กินข้าว เอาไปเผา ศพก็ไม่ต้องรู้เรื่อง ไม่มีสัปเหร่อมาทำพิธี ชาวชุมชนช่วยกันจัดการเอง การบวชน้ำศพ ไม่มีฤทธิเดชให้ใครพันทุกข์ แค่เปลี่ยนชุดโกนหัว โปรยทานโมโปรยแต่เอาอาหารเป็นทาน เอาความดีเป็นทาน เอาของที่เป็นประโยชน์เป็นทาน การโปรยทานทำให้เกิดความโลภ แย่งชิงกันวุ่นวายโกลาหล การบอกทางแก่ผู้วายชนม์เป็นเดรัจฉานวิชา วิชาที่ไม่พาใครพ้นทุกข์ ไม่มีการจูงศพ นำศพขึ้นรถ สมณะเดินนำหน้า การแต่งหน้าศพก็ไม่จำเป็น ไม่มีรูปเทียนในมือศพ ดังที่สมณะทรงเว้นขาดจากการทำพิธีบูชาไฟ เบิกแวง เวียนเทียน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 21 : 8) สิ่งเหล่านี้ไม่จำเป็น ไม่มีการไว้ทุกข์ ปฏิบัติตนอย่าให้ชีวิตมีทุกข์ก็เพียงพอ เอาตัวอย่างความดีของผู้วายชนม์มาปฏิบัติ การเช่นไหว้ศพไม่มีผลต่อผู้ตาย แม้ตอนมีชีวิตอยู่ถ้าไม่หยิบเข้าปากก็ไม่อิม วิญญาณไม่รู้อยู่ที่ไหน ไปตามกรรมของเขาจะไป

อุทิศอุทกอย่างไร นี่เป็นสัจจะอย่างหนึ่ง

2.3 ทำให้เกิดการพันทุกข์

อุทิสบุญกุศล แพทย์วิถีธรรมทำตามที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าแต่ละชีวิตใครจะได้อะไร ก็เกิดจากพฤติกรรมของตนเอง ปรากฏในจูฬกัมมวิภังคสูตรว่า “มาณพ สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน มีกรรม เป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 289 : 350) ผลของการกระทำหรือวิบาก รับในภพนั้นส่วนหนึ่งชาติถัดไปส่วนหนึ่งชาติต่อๆ ไปอีกส่วนหนึ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 24 ข้อ 217 : 357) พิธีลอยอังคาร ลอยตรงไหนก็ได้ที่มีน้ำ เป็นกิจกรรมที่ตัดรอยอาลัยในจิต ความอาลัยอาวรณ์เป็นทุกข์ จึงไม่ต้องทำรอยอาลัยให้เป็นสัญลักษณ์ ส่วนการสร้างบุญปรารถนาบุคคล 4 เพื่อให้หมู่ชนเป็นอันมากที่เลื่อมใสได้มาสักการะ 1) พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) พระปัจเจกสัมพุทธเจ้า 3) พระสาวกของพระตถาคต 4) พระมหากษัตริย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 206 : 152) วัเคราะห์ความดีของท่าน จะได้นำความดี มาพากเพียรปฏิบัติ การรับพรจากพระสงฆ์ ไม่รับพรที่ฟังไม่รู้เรื่อง การใส่ชุดดำ ใส่ชุดธรรมดาปกติ ไม่ต้องสิ้นเปลืองยุ่งยากอะไร ชุดไหนก็ได้ตามเหมาะสม ตามควร ไม่มีการฉีดยากันศพเนา เพราะจะเผาโดยเร็วที่สุดทุกชั้นตอนที่ทำ ใช้หลักพุทธธรรม อปริหานิยธรรม 7 สาธารณิยธรรม 6 วรรณะ 9 กัลยาณมิตร จนสามารถทำให้การจัดงานศพ เป็นไปด้วยความประหยัด เรียบง่าย พึ่งตนเองได้ และพาทุกชีวิตที่มาร่วมงานพันทุกข์ได้จริง จนเกิดจิตวิญญาณใหม่ โอบปาตักสัตว์ เกิดใหม่ในร่างเดิม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 342 : 355) มีสมาชิกที่มาร่วมงานปรารถนาจะจัดงานศพแบบนี้บ้าง จึงได้มีการทำแบบฟอร์มเพื่อให้สมาชิกในชุมชนเขียนพินัยกรรมไว้ก่อนตายประสงค์จะให้จัดงานศพแบบนี้ ส่วนเมื่อมีการตายเกิดขึ้นก็แล้วแต่วิบากของผู้ตายว่าจะได้จัดแบบนี้หรือไม่ บางคนไม่ได้เขียนพินัยกรรมเอาไว้แต่สามารถจัดงานศพแบบนี้ได้ บางคนเขียนพินัยกรรมเอาไว้แต่ญาติไม่ยอมให้จัดแบบนี้ต้องการนำไปจัดเองก็มี

3. วิเคราะห์พุทธวิธีการจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม

การจัดงานศพในปัจจุบันไม่ปฏิบัติศีล จึงเป็นเหตุให้ร้อนใจ เมื่อร้อนใจก็หาความบันเทิงใจไม่ได้ เมื่อบันเทิงใจไม่ได้มีแต่ความแค้นใจ เมื่อมีแต่ความแค้นใจ ความสงบทางกายทางใจก็เกิดขึ้นไม่ได้ เมื่อจิตใจมีแต่ความฟุ้งซ่าน ชีวิตก็มีแต่ความทุกข์ เมื่อมีความทุกข์ ความคลอนแคลนก็เกิดขึ้นในจิต จึงไม่สามารถทำให้เกิดปัญญาพาชีวิตพันทุกข์ได้ ไม่ปฏิบัติศีล ปัญญาที่ดับ ก็ต้องเห็นเดี๋ยวเดียว ก็ต้องทุกข์ ได้แต่โลกธรรม คือคำสรรเสริญบ้าง คำนิทา ซึ่งไม่มั่นคง ยั่งยืน เดี่ยวสุข เดี่ยวทุกข์ แต่แพทย์วิถีธรรมเอาแต่สิ่งเป็นประโยชน์

มาจัด มาทำ ให้เกิดขึ้นในงานศพ เพื่อให้คนที่ยังอยู่ข้างหลังเอาเป็นแบบอย่าง รู้ว่าการจัดงานศพที่เป็นประโยชน์ ควรเป็นอย่างไร เพราะสิ่งสำคัญไม่ใช่การจัดงานศพให้ใหญ่โต สิ่งสำคัญคือความสงบสุข การปิติอิ่มใจของญาติ เห็นประโยชน์ของการจัดงานศพที่เรียบง่าย ประหยัด คือ ไม่ทำให้ผู้จัดเป็นหนี้ ไม่ทำให้สัตว์ตัวใดต้องตายเพราะการจัดงานศพ ไม่มีการลักทรัพย์ ไม่มีการโกหก ไม่มีอบายมุขที่จะทำให้คนหลงมกมาย เป็นการจัดงานศพที่ถูกศีล ถูกธรรม มีแต่ส่งเสริมทำให้ผู้ร่วมงานได้เห็น ได้ระลึกถึงความตายของตนเองและผู้ตาย เป็นปัญหาที่สามารถพาตัวเองและผู้อื่นพ้นทุกข์ได้ รู้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดี สิ่งไหนไม่พาดิจตวิญญานให้พ้นทุกข์ ไม่ต้องได้หน้าได้ตาจากการจัดงานศพ แต่มาจัดงานศพทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ถูกศีลถูกธรรม ประเสริฐกว่าคำสรรเสริญ คำนิทาน เพราะไม่มีประโยชน์อะไร ล้วนไม่เที่ยง ไม่มั่นคง มีความแปรผันเป็นธรรมดา ต่อให้ได้รับคำสรรเสริญอย่างไร ก็ต้องมีนิทานเมื่อจัดงานศพไม่ได้ตั้งใจที่ต้องการ เพราะสรรเสริญมาคู่กับนิทาน แต่ถ้าปฏิบัติให้ถูกศีลถูกธรรมก็ไม่ต้องสรรเสริญ เมื่อไม่สรรเสริญก็ไม่มีนิทานเพราะเข้าใจแล้วว่าสิ่งที่ทำถูกศีลถูกธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัส ใครปฏิบัติถูกศีล ถูกธรรมก็จะมีอานิสงส์ ในกัมมัตถยสูตร ศีลที่เป็นกุศลมีอวิปปกิสาร(ความไม่ร้อนใจ)เป็นผล อวิปปกิสารมีความปราโมทย์(บันเทิงใจ)เป็นผล ความปราโมทย์มีปิติ(ความอิ่มใจ)เป็นผล ปิติมิปัสสัทธิ(ความสงบกายความสงบใจ)เป็นผล ปัสสัทธิมีสุขเป็นผล สุขมีสมาธิเป็นผล สมาธิมีญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์(ความรู้ความเห็นตามความเป็นจริง) ยถาภูตญาณทัสสนะมีนิพพิทาวีระคะ(ความเบื่อหน่าย)เป็นผล นิพพิทาวีระคะมีวิระคะ (ความคลายกำหนด) เป็นผล ศีลที่เป็นกุศล ย่อมทำให้อรรถัตตผลให้บริบูรณ์โดยลำดับ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 24 ข้อ 1: 1) ชีวิตก็จะมั่นคง ผาสุก การจัดงานศพตั้งแต่ต้นจนจบ ทุกขั้นตอนมีแต่ความพ้นทุกข์ การจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีจึงเต็มไปด้วยความผาสุก ไม่มีใครร้องไห้ เพราะเข้าใจแล้วว่า ถ้ายังไม่พ้นทุกข์ สังขารที่เสื่อมก็ทิ้งไปตามวิญญู เกิดมาใหม่ก็มาทำความดีต่อจนพ้นทุกข์สิ้นเชิงเป็นการจัดงานศพที่ทุกคนไม่เห็นเหนื่อย มีแต่ความ อิสระ สบาย อบอุ่น อิ่มเอม เกษมใส มีใจเกื้อกูล เพิ่มพูน การเสียดสละ การจัดงานศพแบบประหยัด เรียบง่าย แต่ละชีวิตไม่ลำบาก ไม่เดือดร้อน ไม่สิ้นเปลือง อะไรก็ตามทำแล้วสิ้นเปลือง เดือดร้อน เต็มไปด้วยความลำบาก เรียกว่า “ทุกข์”

4. การจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม

ประธานชุมชน ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) ได้กล่าวไว้ว่า การทำพิธี ประเพณี ประหยัด เรียบง่าย และพาพ้นทุกข์ได้ มีคุณค่าอย่างไร ประเพณีของการฃาปนกิจศพ เมื่อมีคนวางร่างวางขันธ์หรือเสียชีวิต พระพุทธเจ้าท่านก็สอนให้ทำอย่างประหยัด เรียบง่าย และไม่มีทุกข์ เพราะอะไร เพราะจะทำให้แต่ละชีวิตไม่ลำบาก ไม่เดือดร้อน ไม่สิ้น

เปลือง อะไรก็ตามที่ทำได้แล้ว เป็นไปเพื่อความลำบาก สิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ยุ่งยาก พระพุทธเจ้าตรัสว่า มันเป็นทุกข์ มันทรมาณเกิน มันลำบากเกิน มันก็เป็นวิบากร้าย นำเรื่องร้าย นำเรื่องทุกข์ มาให้ทุกชีวิตที่เกี่ยวข้อง มันเป็นกิเลส แต่ถ้าเราทำ ประเพณี พิธีกรรม พิธีการในการฉาบฉวย อย่างประหยัด เรียบง่าย และพ้นทุกข์ ก็เป็นประโยชน์กับทุกชีวิต ทำให้ทุกชีวิตนั้นไม่ต้องยาก ไม่ต้องลำบาก และเข้าถึงแก่นสารสาระ นอกจากเรา ประหยัด เรียบง่าย ไม่ทำให้ชีวิตใดเปลือง หรือเดือดร้อน หรือลำบากเกิน ไม่ทำพิธีที่ไม่จำเป็น ที่สร้างความลำบากให้กับชีวิต ก็ยังทำให้เกิด เนื้อหาสาระสำคัญอยู่หลายประเด็น

4.1 ทำให้เกิดการรำลึกถึงคุณความดี ของผู้ที่วางร่างวางขันธ์หรือว่าเสียชีวิต มีคุณงามความดีอะไร ร่วมระลึกถึงความดีนั้น มาพูด มาสนทนากัน มาเล่าสู่กันฟัง มีคุณงามความดีอะไร จะได้เคารพและน้อมนำคุณงามความดีนั้น มาปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกชีวิต

4.2 ทำให้ได้เรียนรู้แก่นสารสาระที่แท้จริงและเป็นประโยชน์ต่อชีวิตคืออะไร จากการแสดงธรรมของนักบวช หรือผู้รู้ เช่น ชีวิตเกิดมา มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา หรือชีวิตเกิดมาก็มีวิบากดี วิบากร้าย ที่ติดตัวไป เพราะฉะนั้นเกิดมาก็ต้องทำวิบากดี เพื่อจะได้ใช้ในชาตินี้หรือชาติอื่น ๆ สืบไป ในขณะที่เดียวกันก็ชำระกิเลสเพื่อที่จะให้ชีวิตนั้น ไม่ต้องมีความทุกข์ใจ ไม่มีวิบากร้ายใด ๆ

4.3 ได้จิตวิญญาณใหม่ ๆ (แนวคิดวิถีใหม่) จากผู้ที่ได้เข้าร่วมในงานศพ เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับสังคม ไม่มีอบายมุข ไม่มีชีวิตใด ๆ ต้องตายเพราะการจัดงานศพ จัดแบบพึ่งตนเองได้ ประหยัด เรียบง่าย พ้นทุกข์ รื้ออะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ รู้กรรมและผลของกรรม ต่อให้ร้องไห้ ก็ช่วยอะไรเขาไม่ได้ เห็นจริงตามความเป็นจริงของชีวิตว่ามี การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา ไม่ต้องรู้สึกผูกพัน ไม่ต้องเข้าไปผูกติด ไม่ต้องเข้าไปยึดถือ มีความสัมพันธ์ แต่ไม่ผูกพัน วัฏสงสารมีการหมุนเวียนเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เข้าหลัก อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เมื่อเข้าใจ เห็นจริงตามความเป็นจริง การจัดงานศพเป็นแนววิถีชาวบ้าน ในชนบทมีเอื้อให้หมด ไม่ว่าจะป็นไม้พิน ดอกไม้ข้างทาง พืชผักพื้นบ้าน มีหมู่มิตรดีที่เห็นและเข้าใจการจัดงานศพไปในทิศทางเดียวกัน คือ ปราณีต ประหยัด เรียบง่าย จัดการศพด้วยความรัก ความเมตตา มีความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การจัดงานศพ ไม่ใช่แบบอุดมคติ คือ ตายเข้าเผาเย็น แต่จัดแบบตามความเป็นจริง ที่ได้ตกลงพูดคุยกัน ไม่ยึดว่าต้องตายเข้าเผาเย็น แต่จะลุ่มอล่วย เอาตามความจริง ณ สถานการณ์จริงนั้น ๆ

5. ด้านนามธรรม ด้านจิตใจ

เป็นงานศพที่ให้ความเห็นถูก ให้ความพอเพียงเรียบง่าย ให้ชีวิตกับสัตว์อื่น

ให้การระลึกถึงคุณงามความดี โดยไม่ต้องประดิษฐ์ถ้อยคำ แต่เกิดจากการสัมผัส สัมพันธ์กันก่อนตาย ก่อนตายก็เรียบง่าย หลังตายก็เรียบง่าย พลังของหมู่มิตรดี มีส่วนทำให้ความโศกเศร้า ไม่สามารถ จะเพิ่มขึ้นได้ มีแต่จะลดลงหรือไม่เกิดขึ้นเลย กลุ่มเด็กนักเรียนนิชารามได้เห็นชีวิตจริงของมนุษย์ คือการเกิดแก่เจ็บตาย ได้เห็นขั้นตอนสุดท้ายของชีวิตคนที่ต้องเปลี่ยนร่างให้กลายเป็นเถ้าธุลี กลับสู่ธรรมชาติ เด็กเล็กๆ นั่งคุยเขี่ยกองขี้เถ้าค้นหากระดูกของผู้ตายที่ยังหลงเหลือ เก็บรวบรวมโดยมิได้รังเกียจหรือหวาดกลัว มีกัลยาณมิตรมาประพุดติ ปฏิบัติศีลเพื่อ ลด ละ ความเห็นแก่ตัว สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่น ในการจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรมจะเห็นการร่วมมือร่วมใจกันเอาภาระของหมู่กลุ่ม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นความสามัคคี แม้จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันแต่ก็ไม่มีกรวิวาท โดยการทำตามมติหมู่เป็นหลัก เป็นการสลายอัตตาตนเองไปด้วย จึงมีความสามัคคีที่เหมาะสมและสร้างสรรไปด้วยกันพร้อมการล้างอัตตาของชาวชุมชนไปพร้อมกัน เป็นมรรณานุสติ เพื่อให้ลูกหลานได้แสดงความกตัญญู เพื่อให้ผู้ที่ยังอยู่ได้แสดงน้ำใจไมตรีต่อกัน ช่วยเหลือกัน สามัคคีกัน ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ให้อภัยทาน อภัยทานและธรรมทาน

6. ด้านรูปธรรม

6.1 คุณค่าด้านความสามัคคี

การทำกิจกรรมการงานใดๆ ย่อมต้องร่วมแรงร่วมใจกันทำจึงจะทำงานสำเร็จ ลุล่วง รวมกำลังจัดการทุกสิ่งอย่างให้สำเร็จเสร็จสิ้นได้อย่างน่าประทับใจ โดยไม่ต้องจ่ายเงินซื้อ โดยเฉพาะการจัดงานศพที่ต้องจัดให้เร็วที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ ดังนั้นจึงต้องประสานกัน ช่วยกันคนละไม้ละมือ ใครช่วยทำอะไรได้ก็ทำ ทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีอย่างรวดเร็ว เพราะไม่ขัดกัน

ทุกคนตั้งใจมาทำด้วยหัวใจที่ผูกพัน เห็นได้จากการที่สมาชิกในชุมชนจำนวนหนึ่งไป ตัดไม้แห้งทั้งท่อนเล็กท่อนใหญ่ ก้อนหิน มาจัดทำเป็นเชิงตะกอนเตรียมไว้ สำหรับการจัดการเผาศพใช้เวลาไม่นานก็สำเร็จ สามารถทำสิ่งที่ยากให้เป็นสิ่งที่ย่างได้ เกิดพลังบุญกุศลที่มากที่สุด ทุกคนมาเสียสละ แรงกาย แรงใจ ยินดี เต็มใจ พอใจ ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ดูแลกันและกัน เป็นที่พึ่งแก่กัน ตั้งแต่ แก่ เจ็บ ตาย จนเกิดผลเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีศีลและทิวฐิไปเนทิศทางเดียวกัน ไม่มีการบ่น มีแต่ช่วยกันด้วยใจที่เบิกบาน ศาลาเผาศพมีช่างมาช่วยก่อนงานเสร็จไม่กี่ชั่วโมง ช่วยกันกางเต็นท์สำหรับพิธีกรรมก่อนประชุมเพลิง ช่วยกัน ยืม-คืน โลงเย็น ลดการทะเลาะ ความเข้าใจผิดกันได้ดี ไม่เอาแต่ใจตัวเองว่า ประเพณีที่ตนทำมาอย่างนั้น อย่างนี้ ต้องสวดมนต์ทำพิธีกรรมแบบนั้นแบบนี้ การจัดงานศพจึงสงบ จิตวิญญานผาสุก เบาสบาย ไม่หนักใจเรื่องการจัดงานศพ

6.2 คุณค่าด้านเศรษฐกิจ

เป็นความเรียบง่าย ประหยัดสูง ประโยชน์สุด ไม่ต้องยึดติดกับสมมุติโลก ไร้พิธีการที่ไม่เป็นประโยชน์ หน้าโลงศพไม่มีดอกไม้หรือสิ่งประดับอื่นใดที่ต้องหาซื้อมาในราคาแพงๆ กลุ่มสมาชิกในชุมชนจัดทำเพื่อเป็นสิ่งแทนใจ จัดหากิ่งไม้แห้งมามัดรวมกันและเอาดอกไม้มามัดรวมประดับให้เกิดความสวยงามใช้แทนดอกไม้จันทน์ที่ต้องซื้อหาด้วยเงินตรา สามารถลดค่าใช้จ่ายที่เกินจำเป็นทั้งเจ้าภาพงานศพและผู้ไปร่วมงานศพ ประยুক্তสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ลดการซื้อสิ่งที่ไม่จำเป็น ไม่มีการจัดเลี้ยงอย่างใหญ่โต ทุกคนในชุมชนช่วยเหลืองานศพโดยไม่เกี่ยงงอน ญาติสบายใจไม่หนักใจเรื่องค่าใช้จ่ายใดๆ เกี่ยวกับการจัดงานศพ รวดเร็วคือไม่เก็บศพไว้นาน มีผลดีอย่างมากเพราะทำให้เกิดความเสียหายด้านเศรษฐกิจน้อยที่สุดและไม่เสียหายทางเศรษฐกิจของครอบครัวผู้ตายและผู้ที่มาร่วมงานศพ เพราะว่าเป็นการสิ้นเปลืองใดๆ ในทุกด้าน ทั้งด้านแรงงาน ด้านเงินทุนและด้านเวลาของทุกๆ คนในชุมชนและคนที่มาร่วมงานศพ จึงเป็นตัวอย่างที่ดีอย่างยิ่งของการบริหารจัดการเกี่ยวกับศพและเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ที่สามารถทำให้สังคมทั่วไปได้เรียนรู้ถึงความประหยัด เรียบง่าย ประณีต เป็นสุขแม้จะเกิดการพลัดพรากก็ตาม จึงน่าเป็นแบบที่ถูกต้องของสังคมต่อไป

เชื่อมั่นตามคำสอนในพุทธศาสนาโดยไม่หวั่นไหวต่อคำนิทา ทั่วไปต้องใช้เงินในการจัดงาน ทั้งจำนวนวันที่มากบวกกิจกรรมที่เกินความจำเป็น จนกระทั่งผู้จัดงานต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาจัด รวมทั้งเพื่อความมีหน้ามีตา (โลกธรรม) ในสังคมจะเอาคำสรรเสริญ กลัวคำนิทา ดังมีคำกล่าวในวงสังคมโลกเสมอว่า จัดงานศพแต่ละครั้ง เป็นภาระหนักสำหรับผู้จัดเปรียบคนตายขายคนเป็น พิธีศพก็ใช้กองฟอนสามารถหาไม้มาทำกองฟอนได้ง่ายๆ ในบริเวณพื้นที่ลานเผาศพ สมณะที่นิมนต์มาเสียดสละแสดงธรรม ไม่ต้องมีซอง ดอกไม้จันทน์ก็ใช้กิ่งไม้เล็กๆ มัดเป็นมัดๆ ไม่ต้องซื้อ เห็นความแตกต่างกับการจัดงานศพทั่วไป ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงยิ่งทำให้ญาติผู้เสียชีวิตเพิ่มความทุกข์ ค่าใช้จ่ายที่น้อยเมื่อเทียบกับการจัดงานแบบเก่าและปราศจากความทุกข์ทางใจ ไม่ต้องกังวลใจเรื่องเงินสำหรับใช้จ่ายในการจัดงานศพ อาหาร ผัก ผลไม้ คนในชุมชนร่วมกันหามาประกอบอาหารเป็นการลดต้นทุนโดยปริยาย มีสัดบุรุษ มีเพื่อนที่ช่วยเหลือ ไม่มีค่าเช่าเพื่อการทำพิธี (ค่าเช่า เต็นท์ โต๊ะ สถานที่) ไม่เบียดเบียนทรัพยากรโลก ชีวิตอื่น สัตว์อื่น ไม่มีงานเลี้ยงใหญ่โต ต้องฆ่าสัตว์มาเลี้ยงกัน จึงมีผลต่อเศรษฐกิจมาก ช่วยให้เศรษฐกิจของครอบครัว สังคม ประเทศชาติ เป็นตัวอย่างที่ดีทุกชีวิตที่มีส่วนร่วมในพิธี ผู้ที่ทำงานก็ไม่ต้องลำบากใจ ความรู้สึกของผู้จัดงานศพมีความเท่าเทียมกัน ทำด้วยความเต็มใจโดยไม่มีค่าแรง การเผาก็เผาในชุมชนโดยไม่ต้องเสียค่าศาลา เมรุหลายพันบาท ไม่มีการสวดมาติกาบังสุกุล ไม่มีการทอดผ้าบังสุกุล

6.3 คุณค่าด้านจิตใจ

ได้เห็นถึงความจริงของชีวิตเกิดมาก็ต้องดับไป ตายไปก็ไม่ต้องไปสร้าง ปัญหาให้กับผู้ที่ยังอยู่เบื้องหลัง ต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาจัดงานศพ นอกจากนั้นยังไปเบียดเบียน ชีวิตผู้อื่นต้องตายไปเป็นจำนวนมาก

การได้อยู่ร่วมกันของชุมชนหมู่มิตรดีที่มีเมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาเมตตามโนกรรม อาศัยกินและใช้ปัจจัยร่วมกันเป็นระบบสาธารณะโภคี มีศิลปะบูรณเสมอ กัน มีความเห็นอย่างอารยะเสมอกัน จึงมีผลดีเป็นอย่างมากต่อจิตใจของญาติผู้ตาย ทำให้ จิตใจไม่เศร้าโศกหดหู่หม่นหมอง และเข้าใจความจริงเกี่ยวกับชีวิตและความตายหรือการ พลาดพรากนั้นเป็นเรื่องปกติสามัญของทุกชีวิตที่เกิดมาบนโลก ทำให้มีปัญญา สามารถทำให้ ใจไร้ทุกข์จากการพลาดพราก ยังมีหมู่มิตรดีคอยให้กำลังใจ ให้ปัญญาที่ชี้ให้เห็นสังขธรรม ก็ จะยังทำให้ญาติๆ สามารถเห็นอริยสังขได้และปฏิบัติหลักอริยสังขได้ จิตใจสงบ พุทธิกรรม ภายนอกก็สงบเพราะเข้าใจในสังขจะของกรรมวิบากของแต่ละคน จึงเป็นพิธีกรรมที่ไม่จำเป็นต้อง มีสิ่งอสังการอะไรมาประดับตกแต่งให้ดูดีตามสมมุติโลก แต่จะเน้นการประหยัด เรียบ ง่าย ตรงเป้าคือจัดการศพของผู้ตาย เหลือเพียงร่างกายเท่านั้นจึงไม่ต้องโศกเศร้าเสียใจอะไร เพราะเข้าใจแล้วว่าทุกชีวิตที่เกิดมาต้องตายและต้องเวียนกลับมาเกิดใหม่อีกตราบใดที่ยัง มีกิเลส (โลก โกรธ หลง) เหลืออยู่ในจิตวิญญาณเดิม ดังนั้นกิเลสที่เหลือบวกรวากดี ร้าย บัญ กุศล ที่ได้บำเพ็ญไปแล้วจะสังเคราะห์ให้ได้เกิดมาใหม่ จึงเป็นงานศพที่มีความอบอุ่น และเป็นการจัดงานศพที่มีแต่สิ่งดี ๆ ที่สุขใจเข้าใจในการดำรงชีวิตที่ต้องฝึกพรากจากของรัก ด้วยหลักธรรมที่มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องดำรงชีวิต ทำให้เตือนสติตัวเองว่าทุกชีวิตล้วน ก็มุ่งสู่ความตาย ตายแล้วได้ทำคุณงามความดีอะไรบ้าง ที่จะทำให้ผู้อื่นระลึกถึงได้ หรือมีแต่ ความชั่ว ที่ผู้อื่นพากันสาปแช่ง เมื่อมีชีวิตเหลืออยู่ให้พากเพียรลดกิเลส ทำกุศลให้มากที่สุด เท่าที่ทำได้เป็นผู้ไม่ประมาท เป็นภาพแห่งความทรงจำที่ดี เบาการจัดการที่งานศพทั่วไปเจ้า ภาพจะต้องดูแลงานทั้งหมดเอง ต้องใช้เงินจ้างให้แม่ครัวมาทำอาหาร จัดโต๊ะเลี้ยงคนที่มา ร่วมงานทุกคืน ใช้เงินมากในแต่ละคืน ค่าใส่ซองให้พระที่มาสวดในแต่ละคืน ทั้งเหน้อยและ หนัก แต่ชุมชนแพทย์วิถีธรรมวางใจได้ว่าทุกคนช่วยกันดูแล คนละไม้ คนละมือ อย่างสงบ เรียบร้อย

6.4 คุณค่าด้านปัญญา ได้รับรู้ถึงความรู้สึกของกลุ่มสมาชิกบางส่วนที่เกิด ความประทับใจจากการที่ได้เห็นการจัดการงานศพในคราวนั้น ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นสิ่ง ที่สวยงาม เป็นสิ่งที่เรียบง่ายและประหยัด การทำกิจกรรมที่ตรงเป้าหมายสาระของการจัด งาน แบบรู้ความจริงตามความเป็นจริง โดยไม่ต้องมีเรื่องโลกธรรม ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข นิินทา มาครอบงำต้องไปเหน็ดเหนื่อย ตามค่านิยมที่ผิดๆ ของสังคม จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งของ

การจัดงานศพแนวโลกุตตระ ที่ตรงข้ามอย่างสิ้นเชิงกับแนวโลกียะ จึงเป็นแบบอย่างของค่านิยมที่ต้งามในสังคมว่า ค่าอย่างใดที่สังคมควรนิยม ทำให้เข้าใจธรรมะ เห็นถึงไตรลักษณ์ ทุกอย่างไม่เที่ยง เป็นทุกข์และไม่มีตัวตน ไม่ต้องยึดติดกับสิ่งสมมุติ ทุกสรรพสิ่งไม่ควรยึดมั่นถือมั่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 434 : 421) เพราะเข้าใจด้วยปัญญาอันยิ่งว่า ถ้าเข้าไปยึดมั่น จะไม่ทุกข์เป็นไม่มี การลดละความยึดมั่นถือมั่นได้ ทำให้เห็นถึงวิปัสสา 4 อันเกิดจากสัญญาวิปัสสา จิตวิปัสสา ทิฐิวิปัสสา ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ในสิ่งเป็นทุกข์ว่า เป็นสุข ในสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตา ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 49 : 79) การนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติจริงที่ตนเองด้วยการประพฤติปฏิบัติ ทางกาย วาจา ใจ ทำให้เกิดปัญญาแท้ที่มีสภาวะธรรมเกิดขึ้นจริงในตนเองด้วยการเห็นอริยสัจ 4 และปฏิบัติได้ถูกต้องถูกตรง ไปเป็นตามลำดับๆ จนเราสามารถแยกกิเลสเหตุแห่งทุกข์ ออกไปจากจิตใจได้ยั่งยืน

อภิปรายผล

เมื่อการตายเกิดขึ้นจึงต้องมีการจัดการกับศพการในสังคมไทยสอดคล้องกับหนังสือศาสนาเปรียบเทียบของเสฐียรโกเศศ ที่ได้กล่าวว่าการเผาเกิดขึ้นเมื่อเชื่อว่าวิญญาณเป็นอมตะไม่มีตายการเผาจึงเป็นเพียงการจัดการกับเปลือกนอกของวิญญาณเท่านั้น (เสฐียรโกเศศ, 2531 : 44) ส่วนการจัดงานศพในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าใช้วิธีอัญแบบคายในการสอนธรรมให้กับพุทธบริษัท เช่นการจัดงานศพของนางสิริมา การจัดงานศพบุตรของนางกิสสาโคตรมี การจัดงานศพของอูรคบุตรของพราหมณ์โพธิสัตว์ การจัดงานศพของนางปฐาจารย์ การจัดพระศพของพระนางภัททาราชเทวี การจัดพระศพของพระเจ้าที่ชิตโกศลราชและพระมเหสี ส่วนการจัดพระบรมศพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านตรัสสั่งให้จัดแบบเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิ เพราะกษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี ผู้เป็นบัณฑิต เคารพพระพุทธเจ้าเหมือนศรัทธาพระเจ้าจักรพรรดิ ส่วนการจัดงานศพของพระพาหิยะ พระพุทธเจ้าตรัสเพียงให้ยกร่างพระพาหิยะวางบนเตียงแล้วเผา ไม่พบพิธีกรรมอะไรที่มากกว่านั้น

การจัดงานศพของชุมชนแพทยวิถีธรรม ยึดตามแบบพระพาหิยะ เน้นประหยัดเรียบง่าย พ้นจากทุกข์ สอดคล้องกับสุนทร สุทรัพย์ทวีผลกล่าวไว้ในเรื่องการศึกษาวิถีจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาว่าศพเปรียบเหมือนท่อนไม้ที่ไว้วิญญาณ ไม่ควรแก่การอาลัยอาวรณ์ จึงไม่จำเป็นต้องมีการดำเนินการใดๆ ให้ยุ่งยาก จะเห็นได้จากการนำไปทิ้งให้เป็นอาหารให้สัตว์ หรือเผาอย่างเรียบง่ายภายในวันเดียวหรือสองวัน ด้วยวิธีที่เรียบง่ายจึงไม่จำเป็นต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก ปัญหาคนตายชายคนเป็นก็ไม่เกิดขึ้น สอดคล้อง

กับเนื้อหาบทความ เรื่องการศึกษาการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ของสุนทร สุทรัพย์ทวีผล ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ว่าด้วยการจัดงานศพในปัจจุบันมีความแตกต่างจากที่ปรากฏในพระไตรปิฎกไปอย่างมาก แม้สังคมไทยจะเป็นสังคมพุทธ แต่อิทธิพลของความเชื่อเดิมและความเชื่อจากพราหมณ์ฮินดูก็ได้เข้ามามีส่วนกำหนดรูปแบบให้เกิดพิธีกรรมที่ซับซ้อน ยุ่งยาก (สุนทร สุทรัพย์ทวีผล, 2562 : 294 - 295) จากการวิเคราะห์การจัดงานศพของชุมชนแพทยวิถีธรรม เป็นอีกหนึ่งรูปแบบที่สามารถปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมแล้วสามารถนำพุทธธรรมต่างๆ เหล่านั้นมาปรากฏให้เป็นรูปธรรม โดยไม่มีอยู่ในแค่พระไตรปิฎก แต่เป็นการพิสูจน์ว่าสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ สามารถก่อให้เกิดเป็นงานศพแบบ ประหยัด เรียบง่าย ไม่ยุ่งยาก ไม่ซับซ้อน ถูกศีล ไม่มีอบายมุข ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับชีวิตใดๆ ใช้เวลาสั้น กระชับ รวดเร็ว ไม่ยึดเยื้อ ไม่สร้างเหตุปัจจัยให้อาลัย อารมณ์ เป็นเหตุปัจจัยให้แก่ชีวิตได้บำเพ็ญบุญกุศล ไร้พิธีกรรมที่ไม่มีประโยชน์สอดคล้องกับบทความ เรื่องวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจัดงานศพที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาของ พระครูศรีรัตนกร ตีพิมพ์วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ ความว่าพระพุทธเจ้าไม่เคยตรัสเรื่องพิธีกรรมในงานศพว่าต้องทำอะไร จะจัดหรือไม่จัดก็ได้ เพราะไม่มีประโยชน์กับศพ ผู้ตายเมื่อวิญญานออกจากร่างก็ไปเกิดใหม่ ตามอำนาจของบาป - บุญที่ได้กระทำไว้ก่อนตาย หากการจัดงานศพแบบนี้มีขึ้นมากๆ ในสังคมไทยก็จะสามารถจัดความสิ้นเปลือง ความยุ่งยาก และการตายก็จะเป็นเรื่องธรรมดาตามหลักสังขธรรม (พระครูศรีรัตนกร, 2562 : 53)

องค์ความรู้จากการวิจัย

การจัดงานศพทำตามรูปแบบที่พระพุทธเจ้าจัดให้พระพาหิยะกล่าวเพียงว่า “จงยกร่างพาหิยะวางบนเตียงแล้วเผา” หากพิจารณาให้ดีจะพบว่าเมื่อได้ทำการจัดงานศพแบบนั้นเป็นรูปแบบที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่มีพิธีกรรม ชุมชนแพทยวิถีธรรมได้ปฏิบัติตามพระพุทธเจ้าจนเกิดองค์ความรู้ที่ได้รับคือ

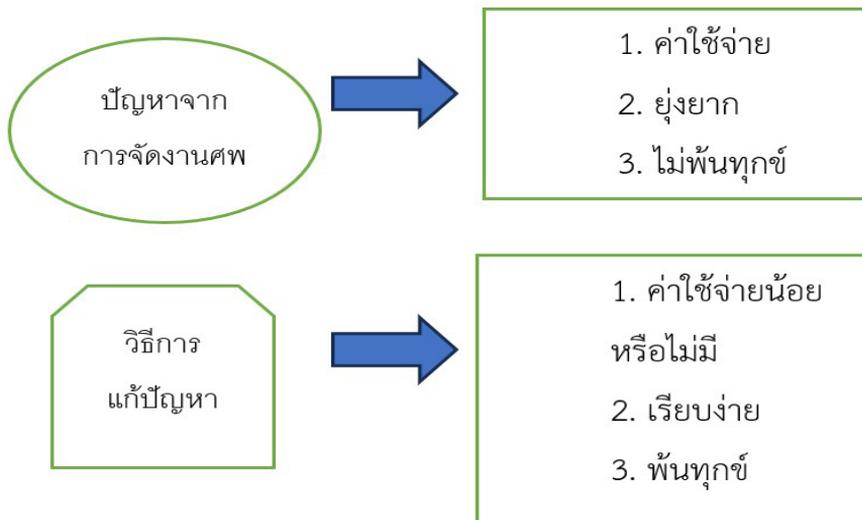
1. ไม่หลงมกมายไปกับพิธีกรรมที่ไม่มีประโยชน์ซึ่งสอดคล้องกับพระครูศรีรัตนกรได้กล่าวไว้ถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจัดงานศพที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาว่าพิธีกรรมต่างๆ ไม่มีประโยชน์อะไรกับศพ เพราะผู้ตายจะต้องไปเกิดใหม่ตามกฎวิญญูตามวิบากที่ได้กระทำไว้ก่อนตาย (พระครูศรีรัตนกร, 2562 : 53)

2. ไม่ก่อให้เกิดทุกข์เพราะเข้าใจเรื่องสังขธรรม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงศพว่าเป็นเพียงท่อนไม้ที่ไร้วิญญูณ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 502 : 442) เมื่อมี

มนุษย์เกิด ก็ย่อมมีมนุษย์แก่ แล้วก็จะมีมนุษย์ตายอยู่อย่างนี้ตราบนิรันดร์ เป็นกฎธรรมชาติธรรมดาสอดคล้องกับสุนทร สุทรัพย์ทวีผล กล่าวไว้ในการศึกษาวิธีจัดงานศพที่ปรากฏใน คัมภีร์พระพุทธานุญาตว่าความตายเป็นเรื่องปกติ เป็นธรรมชาติที่ทุกคนจะต้องประสบพบเจอ ไม่มีใครหนีพ้น ร่างกายที่ปราศจากวิญญาณจึงไม่มีความจำเป็นจะต้องอาลัยอาวรณ์ (สุนทร สุทรัพย์ทวีผล, 2562 : 295)

3. เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยหลักสาราณียธรรม 6 เน้นหลักเมตตาปรารถนาดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือกันและกัน ทุกคนนำตัวเองมาเป็นจิตอาสาเสียสละเป็นการลดต้นทุนค่าใช้จ่ายและ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคงยั่งยืนกับองค์กร ชุมชน และหมู่คณะนั้นๆ

4. เป็นแรงเหวี่ยงนำที่ดี ที่คนมีปัญหาจะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับตัวเองและผู้เกี่ยวข้องได้ ในระดับประเทศชาติ หากมีการจัดงานศพแบบนี้ขึ้นมากๆ จะขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจเพราะเป็นการลดเรื่องค่าใช้จ่ายที่เกินจำเป็น ทำให้สังคมเข้มแข็ง ลดการวิวาท เพิ่มความสมัครสมานสามัคคี ลดความมั่งงาย

พุทธวิธีการจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม

สรุป

เมื่อมีมนุษย์เกิด ก็ต้องมีมนุษย์แก่ และมนุษย์ตาย เป็นธรรมชาติ ธรรมดา จึงต้องมีการจัดงานศพเพื่อป้องกันการเน่าเหม็น การจัดงานศพในอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นไปตามประเพณีและวัฒนธรรมของถิ่นนั้นๆ ซึ่งในยุคปัจจุบันพบปัญหาสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

- 1) ค่าใช้จ่ายที่เกินจำเป็น
- 2) ความยุ่งยากจากพิธีกรรม
- 3) ไม่ฟื้นทุกซ์ ส่วนการจัดงานศพของชุมชนแพทย์วิถีธรรม รู้ความจริงตามความเป็นจริงว่า การเกิดเป็นธรรมดา การแก่เป็นธรรมดา การเจ็บเป็นธรรมดา การตายเป็นธรรมดา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 45 - 51 : 23 - 28) ไม่ใช่เรื่องแปลก ตั้งแต่มีโลก ก็มีมนุษย์เกิด มนุษย์แก่ มนุษย์ตาย และจะมีอยู่นิรันดร์ การตายเป็นแค่กลไกตามวัฏฏะ เมื่อยังไม่สิ้น ราคะ โทสะ โมหะ ก็ยังต้องกลับมาเกิดเพื่อล้างกิเลสให้สิ้น จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจัดการศพที่เป็นโทษแก่คนที่อยู่ข้างหลัง การจัดงานศพที่ถูกต้องถูกตรง ควรเป็นประโยชน์ ควรเป็นตัวอย่างที่ดีในการสิ้นทุกซ์ ตั้งแต่ต้นจนจบพิธี ซึ่งชุมชนแพทย์วิถีธรรมสามารถทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมหมดสิ้นไปจากสังคมได้อย่างง่ายดายโดยอาศัยหลักพุทธธรรม เช่น มิตรดีสหายดี ลดต้นทุนเพราะทุกคนเป็นจิตอาสาเสียสละมาแบ่งปัน วรรณะ 9 ตอบปัญหาเรื่องประหยัดเรียบง่าย สาราณียธรรม 6 ตอบปัญหาเรื่องความสามัคคี เมตตาปรารถนาดีต่อกัน อปริหานิยธรรม 7 ตอบปัญหาเรื่องความขัดแย้งเพิ่มความเข้มแข็งให้กับองค์กรที่ใช้หลักธรรมนี้

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูศรีรัตนกร. (2562). วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการจัดงานศพที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา. **สังคมศาสตร์วิชาการ**. 12 (1), 53.
- สุนทร สุทรัพย์ทวีผล. (2562). การศึกษาการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**. 7 (2), 294-295.
- เสฐียรโกเศศ. (2531). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อารดา ฉิมมากร. (2550). **ธุรกิจรับจัดจัดงานศพออนไลน์**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.